SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Mötesanteckning

Datum 2019-03-27

Webbmöte om montrar

Mötesdatum: 2019-03-22
Mötestid: 13.00-14.00

Deltagande museer och organisationer:

Ájtte – svenskt fjäll- och samemuseum
Armémuseum
Enköpings museum
Historiska museet vid Lunds universitet
Kammarkollegiet
Kungliga biblioteket
Munchmuseet i Oslo
Nationalmuseum
Norrbottens museum
Norrtälje museer
Riksantikvarieämbetet
Skellefteå museum
Svenska kyrkan
Världskulturmuseerna
Västerbottens museum

Inledning

Riksantikvarieämbetets webbmöten är till för att deltagarna ska kunna dela erfarenheter och ställa frågor till varandra. Den här gången valde vi temat montrar. Temat omfattar olika aspekter på montrar som till exempel bevarande, exponering, ljussättning och materialval.

Monterstandarden, SS-EN 15999-1:2014

Veronica Eriksson, konservator på Nationalmuseum, inledde mötet med att berätta om arbetet med att ta fram en europeisk monterstandard. Del 1 är redan publicerad: *Bevarande av kulturarv – Riktlinjer för hantering av miljöförhållanden – Rekommendationer för montrar till utställning och bevarande av kulturarv – Del 1: Allmänna krav.* Den riktar sig till personer som ska köpa in eller upphandla montrar. En deltagare berättar att de har haft nytta av standardens del 1 när de beställt skyddsmontrar från en kommersiell montertillverkare. De har kunnat använda sig av samma termer och språk när de pratade med tillverkare.

Sedan 2017 ingår Veronica i arbetsgruppen för en del 2 av monterstandarden. Den ska lyfta fram tekniska egenskaper och riktar sig till slutanvändarna.

Standardgruppen har försökt att få med de flesta aspekterna kring montrar, till exempel:

- olika intressenter som kan vara involverade,
- bevarandefrågor,
- säkerhet,
- praktisk användning
- ergonomi.

Ambitionen är att beskriva tekniska specifikationer på ett så enkelt sätt som möjligt. Man lyfter särskilt fram vikten av att testa och godkänna material. Det ska, med hjälp av standarden, gå att följa produktionsstegen i tillverkning och design för att kunna godkänna och testa olika förslag. Standarden ska underlätta dialogen mellan olika parter. Det ska vara enklare att till exempel titta på ritningar tillsammans. De vill också lyfta fram hänsynen till kulturinstitutioners varierande ekonomiska och tekniska förutsättningar. En lista på europeiska säkerhetsklassningar kommer att finnas i standarden.

Del två skulle tagit två år att färdigställa, men den är inte riktigt klar än. Många olika kompetenser ingår i standardgruppen, från en rad olika länder. Det tar tid att få fram en bra standard och det är mycket som behöver diskuteras. Det finns inget bestämt slutdatum när del två ska vara färdig, men kanske nästa år.
Veronica är den enda från Sverige som är med i standardgruppen. Det finns ännu en möjlighet för andra att titta på texten och komma med synpunkter. Om någon är intresserad att vara med, kontakta Riksantikvarieämbetet, Åke Hultsten: ake.hultsten@raa.se så förmedlar vi kontakten.

Hur införskaffar museerna montrar?

Av deltagarna på mötet har flera ritat och byggt sina egna montrar. De utgår ofta från vad montrarna ska användas till, varför man behöver montern, och vilka föremål som ska finnas där. Ofta försöker de utforma montrarna så att de blir flexibla och går att återanvända, anpassa och bygga om. Ibland väljs ett standardformat med ett visst djup och höjd och med ett visst antal våningar. Vissa designar så att hyllplanen går att ta bort för att kunna ställa stora eller hänga avlånga föremål. Man sätter också ofta in ljusarmatur själva.

Ett tips var att ta med en konservator när en monter planeras för att få med bevarandeaspekterna från början.

Säkerhetsmontrar

När Kammarkollegiet pratar om montrar pratar de i huvudsak om stöldsäkerheten och brandskyddet. Säkerhetskraven som sätts upp är specifika och gäller för utställningsgarantin. Det finns olika klasser av säkerhet, dessa anges i *Kravspecifikation fysiskt skydd, för erhållande av Statlig Utställningsgaranti.* För klasserna 3, 4 och 5 finns det kravspecifikationer i *Standard för skyddsmontrar – Provning och värdering av inbrottsskydd*. Stommen är en aspekt och glaset en annan. Museimontrar är ofta av stål och glas. Det finns olika nivåer på säkerhetsglas. Plexiglas (eller akrylglas) är inte aktuellt att använda när det gäller säkerhet. Polykarbonat kan användas i vissa fall.

Glas har ett visst motstånd mot brand, det finns olika brandklasser. Men glaset har inte hur mycket motståndskraft mot värme som helst. Ett glas kan gå att kombinera ihop med andra typer av material, till exempel polykarbonat. Men då blir det istället ett väldigt tjockt glas, kanske mer än 5 cm. Det kan bli problem med brytningsfel i glaset och montrarna kan se klumpiga ut.

Ibland UV-limmas glas ihop i fogen vid monterbygge, istället för att ha en stomme av stål. Det fungerar ofta bra, men Kammarkollegiet kan inte godkänna dessa montrar ur stöldskyddsaspekten, då de inte kan garantera limningen och hållbarheten. Man kan förstås testa hållbarheten genom att slå på montern, men då finns inte montern längre kvar.

I Boverkets byggregler står att stora glas i offentliga rum måste vara härdat eller laminerat och ska placeras en viss nivå över golvet. Härdat glas är dock inte så bra att använda då det splittras vid slag och kan då skada föremål i en monter. Om man bygger en egen enklare monter bör man, om det går, använda laminerat glas. Laminerat glas är inte så mycket dyrare och ger ett visst motstånd. Undvik vanligt floatglas om montrarna står nära marken eller där det finns risk för närkontakt med besökare. Glaset kan bli som vassa knivar om de går sönder och får heller inte användas enligt Boverkets byggregler.

Polykarbonat kan användas i vissa fall. Nackdelen med plaster är dock att de är statiska och svåra att hålla rena. Polykarbonat går att borra i. Om man har

känsliga föremål skulle man kunna ha polykarbonat på insidan av glaset så att man undviker att få glassplitter direkt på föremålen om den går sönder.

Tjocklek och typ av glas skyddar inte mot själva inbrottet, det är bara en tidsfördröjare. Om en monter eller lokal inte är larmad tar sig inbrottstjuvar in i montern till slut.

Krav vid utlån

Även om den egna organisationen inte har egna utställningar kan monterfrågan komma upp vid låneförfrågan till andra organisationer. De krav den som lånar ut ställer på till exempel säkerhetsmontrar och klimat kan ibland bli svåra för inlånaren att uppfylla. Säkerhetmontrar enligt Kammarkollegiets krav är väldigt dyra. Det kan vara svårt att uppnå de säkerhetsnivåer och standarder som finns när man bygger egna montrar. Hur ska man till exempel testa att det tar 5 minuter att bryta sig in i montern? Hur kan man garantera att nästa monter man bygger håller samma mått?

Ofta har museer och andra organisationer i uppdrag att låna ut och tillgängliggöra samlingarna. Krav finns från ledningen att kulturarvet delas och kan tillgängliggöras i hela landet. Vissa lånar ut föremål till mindre museer och andra intresseorganisationer. Ibland kan utlån gränsa till rumsutsmyckningar, snarare än utställningar. De mindre museerna har väldigt sällan förutsättningar att själva betala för säkerhetsmontrar och klimatiserade montrar. Det efterfrågas en diskussion om att en högre lägstanivå borde kunna införas för mindre museer. Vad är en acceptabel nivå för utlån till dessa museer när utlån ändå måste göras?

Luftkvalitet och Oddytester

Vissa material inuti montrar emitterar skadliga gaser. Särskilt i täta montrar kan emotioner stanna kvar inne i montern. I bevarandesyfte är det därför inte bara en fråga om att få rätt klimat i en tät monter, utan också att undvika de emissioner som kan skada museiföremålen.

Oddytest är ett ganska enkelt test för att screena för emissioner. Med stöd av testresultatet går det att välja bort de allra värsta materialen.Riksantikvarieämbetet erbjuder museer att skicka in material för Oddytestning. Det finns också en databas med utförda tester som har röda, gula och gröna klassningar. Idag finns det inte så många målarfärger testade i databasen eftersom det är svårt att testa

färger. Kulturarvslaboratoriet undersöker om det går att utveckla testmetoderna så att flera färger ska kunna testas i framtiden.

Blockmålning

Med blockmålning menas att en yta målas för att minska mängden emissioner från exempelvis trä. Al-lamell eller al-playwood som blockmålas används ofta till monterbygge. Det behövs två eller flera strykningar vid blockmålning (någon nämner Qloss lack, samt Rosco för slutstrykning). Ett museum gör en strykning och låter lacken härda i två veckor innan nästa strykning. Torktiden efter den sista strykningen är fyra veckor. Man kan därför behöva räkna med upp till åtta veckors produktionstid för en monter på grund av torktiden.

Aktivt kol

Aktiv kolduk kan användas i montrar som målats för att minska mängden emissioner. Nästa webbmöte kommer att handla om användning av aktivt kol.

Reglering av klimat

Det kom en fråga om någon har testat att reglera klimatet i en monter med till exempel Artsorb om klimatet svajar för mycket för föremålen.

Ett museum har testat att göra säkerhetsmontrar klimatanpassade genom tätning med lister och tejpning utifrån. Silvertejp och Gaffatejp har använts på utsidan, under listen så att det inte syns. RH fluktuerade endast med 3 % inne i montern när man använde silikagel. Mätningar har gjorts med en datalogger under ett halvår.

Enklare montrar kan erbjuda en viss buffring mot klimatvariationer. Någon påpekar att föremålen äter upp fukten först. Man kan då behöva lägga in nytt torkmedel efter ett tag. Det kan vara lätt att glömma bort att byta silikagelen när det behövs, så ett tips är att ha ett schema så att det verkligen blir gjort.

Det går att ha övertryck i en helt tät monter. Luften kan tas från samma aggregat som i utställningarna och då kan luften också filtreras. Man kan behöva avfukta luften i vissa montrar med till exempel silikagel. Ha en egen lucka för byte av silikagelen så att inte hela montern behöver öppnas.

Länkar:

Bevarande av kulturarv – Riktlinjer för hantering av miljöförhållanden – Rekommendationer för montrar till utställning och bevarande av kulturarv – Del 1: Allmäna krav: https://www.sis.se/produkter/hem-och-hushall-underhallning-sport/konstforemal-och-hantverksprodukter-kulturegendom-och-kulturarv/ssen1599912014/

Information om hur du får tillgång till friköpta standarder under 2018-2020: https://www.sis.se/standarder/kpenstandard/forkopta-standarder/kuturarv/

Skicka in material för Oddytest på Riksantikvarieämbetet: https://www.raa.se/museer/forskning-och-kunskapsuppbyggnad/kulturarvslaboratoriet/oddytest/

Kulturarvslaboratoriets databas för oddytester: https://www.raa.se/museer/forskning-och-kunskapsuppbyggnad/kulturarvslaboratoriet/oddytest/oddydatabas/

Information om statlig utställningsgaranti från Riksantikvarieämbetet (Här finns också länkar till Kammarkollegiets kravspecifikationer för utställningsgarantin: https://www.raa.se/lagar-och-stod/statliga-utstallningsgarantier/

Kammarkolelgiet. Kravspecifikation fysiskt skydd, för erhållande av Statlig Utställningsgaranti: https://www.kammarkollegiet.se/download/18.7357e3f3168752d5a1023f80/1551777032432/Kravspecifikation%20fysiskt%20skydd.pdf

Kammarkollegiet. Standard för skyddsmontrar – Provning och värdering av inbrottsskydd: https://www.kammarkollegiet.se/download/18.7357e3f3168752d5a1023f84/1551777032374/Standard%20för%20skyddsmontrar%20-%20Prövning%20och%20värdering%20av%20inbrottsskydd.pdf

Boverkets byggregler: https://www.boverket.se/sv/byggande/regler-for-byggande/om-boverkets--byggregler-bbr/

Riksantikvarieämbetets Vårda väl-blad om manliga material i utställningar, förvaring och packning: http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-3839

Ett tips om att bygga egen monter med låg syrehalt och jämn luftfuktighet: http://stashc.com/the-publication/storage-furniture/cabinets/hermetically-sealed-case-for-the-storage-of-objects-in-a-stable-inert-atmospher/

Nästa möte:

24 maj 2019.

Tema: Aktivt kol